

Kétnyelvű magyar író

Kocsis (Tunyogi Csapó) Gábor bő három évtized óta tavasszal jár először Magyarországon, Szegeden. 1956-ban hagyta el az országot, természetesen nem jószántából. Előbb Bécsben élt, majd egy nyugatnémet kisvárosban telepedett le gyógyszerész feleségével és családjával. Verseket, esszéket ír, magyar és német nyelven. Az időtlenség közzilánkja címmel 1973-ban adták ki verseit Münchenben. Magyarul „szegedi iskolaigazgató volt, az ő történetével kezdtük a beszélgetést.

— Apám iskolája nemcsak a szegedi, de a magyar iskolatörténet első középfokú magángimnáziuma volt, bár — sajnos — az utolsó is. Az akkori oktatási törvények értelmében a kultuszminisztériumtól kellett működéséhez engedélyt kérni, mely szerv végül is eltúrte létét, egészen 1940-ig, amikor *Hóman Bálint*, a szegedi iskolafelügyelő szervek főigazgatója meglehetősen egyoldalú választás elé állította a tantestületet. Három héttel az iskolakezdés előtt jóformán minden tanár állami iskolába kapott kinevezést, melyet, ha nem fogadnak el, úgy egész életükre eltiltattak az állami alkalmazástól. Szeptemberben három tanár maradt a 450 diákra, nem volt mit tenni, az iskolát be kellett zárni.

— Életrajzából tudjuk, önnek is volt egy „iskolaügye”. Kizárás a szegedi egyetemről, majd munkaszolgálatos katonaság, bánya munka, olyan modell-szerű pillérei ezek a sztálini típusú igazságszolgáltatásnak, melyeket az Elbától keletre nagy előszeretettel alkalmaztak. A cseh Kundera regényében a főhős is épp ezt a három stációt járja végig...

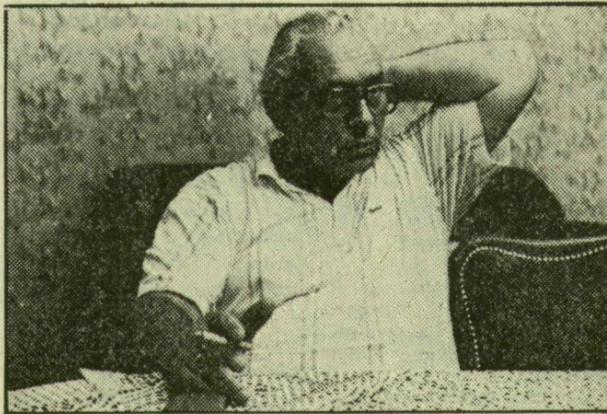
— Nem reméltem, hogy fölvesznek az egyetemre, hiszen hiába voltam kitűnő tanuló, ha egyúttal osztály-ellenség is. Apám szén- és tüzfikereskedő lett az iskola bezárása után. Végül is sikerült, fölvettem, az első szemesztert kitűnően tanul-

tam végig. 1950 végén azonban bejelentették, hogy a következő évtől az egyetemi hallgatók is részt vehetnek a szocializmus védelmében. Nyáron 4-6 hetes katonai kiképzőtáborban készülhetünk majd az imperializmus elleni harcra. Ezek a mondatok egy előadóteremben hangzottak el, melyben vagy háromszázan zsúfolódtunk össze, akár a heringek. Szokás szerint zúgott a vastaps, nekem meg valahogy fölfordult a gyomrom az egésztől, nem álltam fel. Másnap hívtak a személyzeti osztályra, minekutána az ország összes felsőoktatási intézményéből kizártak...

Igen, én is munkaszolgálatos katonaként vonultam be 1953-ban, ahol Lukács hadnagy azzal fogadott bennünket, hogy maguk ellenségek, maguknak csak a bőrével kell elszámolni. Jól van, túléltek. Katonai építkezéseken dolgoztunk Pesten, Hortobágyon, Csillebércen, s amikor '55 nyarán le szereltem, minősítem miatt csak zsákolóként tudtam elhelyezkedni. Kemény munka volt, túlórákkal se kerestem többet 900 Ft-nál. Akkoriban zajlott a szencsata Pécsen, hát elszereződtem egy évre, le is dolgoztam becsülettel...

— Időben egészen közel kerültünk a forradalomhoz.

— Augustus elején érkeztem vissza Szegedre, s valóban lehetségesnek látszott, hogy sikerül rehabilitáltatni magam. Akkor külföldön már bányamérnök

Nagy László felvétele

szerttem volna lenni. Október 18-án föl is hívtak a Művelődési Minisztériumba, ahol tudtomra adták, hogy a személyi kultusz áldozata lettem, ezután bárhová jelentkezhetek. Csakhogy 23-án kitört a forradalom. November 4-e után illegális röpcédulákat készítettünk itt a Kossuth Lajos sugárúti lakásban, ahol most a húgom él, s én voltam az egyetlen, aki mindent tudott erről. Azért hagytam el az országot, hogy ki ne verjék belőlem társaim nevét...

— Kanyarodjunk vissza egy kicsit az időben. Ön ekkor már verseket publikált a Tiszatájan.

— Már nem emlékszem, ki szerkesztette be őket... Még a katonaság alatt kezdtem írni, főként verseket, s ez a „rossz szokásom” máig is tart, habár jóval kisebb intenzitással. Prózákat pedig már csak németül írok. Miután kimenekültem, megtalált *Tollas Tibor*, a *Nemzetőr* főszerkesztője, évekig dolgoztam a lapjánál, miközben svájci, amerikai, kanadai előadásokon és konferenciákon vettem részt rendszeresen, melyeket nyu-

gati magyar egyesületek szerveztek.

— Említette, hogy mára inkább német nyelven ír. Hogyan váltható át az alkotói mechanizmus egy másik nyelvre?

— Én szavak nélkül gondolkodom, a gondolatok első fokozaton testetlenek bennem, tehát az első motívum a magyarul írásnál is a fordítás volt, hogy tudniillik a testetlen gondolatot az anyanyelv formájába kellett önteni. Tulajdonképpen ez történik a német nyelv esetében is.

— Úgy tudom, mostanság nagyobb méretű irodalmi vállalkozás foglalkoztatja.

— Harmadik éve dolgozom azon a regénytrilógián, melynek első két könyve már elkészült. „Itt állok”, ez lesz a címe. Még a Luther-év alkalmával kért fel tőlünk egy egyházi kiadó, hogy állítsuk fel a jelen világgal kapcsolatos tételeinket, mint tette volt 95 tételben Luther. Munka közben jöttem rá, hogy nem is tételeket írok, hanem egy regény vázlatát születtem meg bennem.

Dal

Búcsú az évadtól

Gálakoncert a dómban

A Szegedi Szabadtéri Játékok magyar évadjának lezárásaként ma este fél kilenckor, nemzetközi hangversenynek is tekinthető gálakoncert lesz — a Dóm tér helyett a dómban, a rossz idő miatt. Nemzetközi, mert a méltán híres Európai Közöség Ifjúsági Zenekara lép fel, *James Judd* vezényletével; Bruno Leonardo Gelber argentin zongoraművész a mostoha időjárás miatt, sajnos, nem játszhatja Mendelssohn g-moll zongoraversenyét.

A rendhagyó fellépés egy hosszabb kelet-európai turné végállomása. Bolognából Krakkón, Varsón, Prágán, Lipcsén, Berlinen és a Budapesti Kongresszusi Központon keresztül érkezett Szegedre a zenekar. Ezt a sorozatot a szponzorok (az Európa Tanács 12 tagállamának kormánya, valamint jelenlegi támogatójuk, a Bell Atlantic International) kifejezetten a „keleti nyitás” céljával teremtették.

A 114 fiatal zenészből álló együttes 1976 óta — *Claudio Abbado* ekkor alapította — bejárta a világot. Ausztriától Japánig, sok helyen léptek már fel, szegedi előadásuk az évad méltó befejezésének ígérkezik.

Szemenyey Ferenc halálára

A szegedi festészet régi (1937) és a Kupolacsarnokban 1943. május 9-én nyílt kiállítását említtük. Művészi célja — lírai alkatából adódóan — a természeti látvány visszaadása, a tájélmény bensőséges rögzítése volt.

1943 óta Nagykanizsán lakott. A sors kegyes volt hozzá, még 95 éves korában is nagy kedvvel dolgozott. Gyakran állított ki, szülővárosa és Nagykanizsa Pro Urbe díjjal ismerte el munkásságát.

Mindig szeretettel gondolt Szegedre. Leveleiben gyakran emlegette a daliás időket, az egyre nagyobb árnyékokat vető művésztestvéreit: Erdélyi Mihályt, Dinyés Ferencet, Dorogi Imrét, Tápai Antalt, és a körünkben élő Kopasz Mártát, akinek sosem felejtette el, hogy milyen önzetlenül szervezte a látogatócsoporthoz Gyertyámos utcai műterem-kiállítására.

A szegedi otthonokban, a tanácsi és múzeumi dolgozószobákban elhelyezett képei őrzik emlékét.

A. F.

Temesvár képművészei

2. Az avantgárd ösvényein

Immár végéhez közelítő, zaklatott históriájú századunk első évtizedeiben a Marosvásárhelyen született, a tanulmányait Münchenben és Párizsban végző festőművész, *Ferenczy József* — akit a szerencsés véletlen vezetett a Bega-parti városba — rakta le, teremtette a kitaró és áldozatos munkával meg a szerves és folyamatos bánásigai képművészeti élet alapjait. „A festőművészet minden ágát szerencsés kézzel művelő” alkotóként, a Szabad Lyceum rendszeres előadójaként, a színvonalas tárlatok fáradhatatlan szervezőjeként, a fiatal tehetségek önzetlen istapolójaként, a legváltozatosabb műfajú képművészeti témájú írások jótollú szerzőjeként felbecsülhetetlenül sokat tett a képművészetek társadalmi elismertetéséért, a közlés pallérozottságáért, a magvasabb plasztikai tevékenység meggyökerezéséért, kibontakozásának hatékony előmozdításáért, a túlságosan merített beállítottságú bánásigai szívében.

Lehozatta Temesvárra a Nemzeti Szalon kiállításainak anyagát, rendszeresítette az élvonalbeli nagybányai, budapesti és nagyváradai festők tárlatait, amelyeket méltatólag mutatott be és értékelt a Temesvári Hírlap s a Délmagyarországi Közlöny hasábjain. Esztétikai értekezéseit, művészettörténeti tanulmányait kötetbe gyűjtve is megjelentette. Életképeit, témás kompozícióit, s arcképeit a Műcsarnok és a Nemzeti Szalon kiállításain is évekig át rendszeresen bemutatta. A magyar szentek életéből, csodáit ebből ihletődött szecessziós fogantatású, eleven színekkel megfestett menyegzőfreskója a Székely László tervezte, 1911-ben befejezett temesvári piarista templomot díszíti. Buzdítására, tanácsait, s értékes útmutatásait követve indult el a képművészeti pályán a két világháború közötti temesvári képművészeti élet jó néhány kiválósága, élvonalbeli tehetsége.

Szerepet vállalt *Ferenczy József* az 1923-ban meg-

alakult Bánásigai Képművészeti Egyesület életre hívásában is, amely a nemzetiségi együttélésre mindenkor remek példát mutató tájegység élenjáró román, magyar, német és szerb festőit, szobrászait, grafikusait és iparművészeit tömörítette. Tagja volt többek között a több névés, figyelmet ébresztő kiállítás is rendező szakmai közösségnek a hadifogoly táborokat, s a moszkvai képművészeti főiskolát is megjáró nagytehetségű szobrászművész, az expresszionista formakultúrájú Gallas Nándor, a később Magyarországra áttelepült, a komoly köztéri megrendeléseket is kapott Rubleczky Géza, a szabadfalu Petőfi-emlékmű domborműportróját megalkotó Sipos András, a posztimpressionista tájképfestészet többé-kevésbé egyéni útjait járó Szuhaneck Oszkár, Solymásy Adolf, Corneliu Minisoan, valamint a Szabadkáról áttelepült Corneliu Liuba. Nagybánya örökségét és szellemét plántálta át a bánásigai rónaságra Lit-tetckzy Endre s felesége L. Krausz Ilonka, Eminent János, Bertók István és Krausz Albert. A díszítőművészetnek olyan jeles művelői akadtak, mint a képmű-

Schlosser Jenő, az ötvös Szohátsky László, a mintatervező Pályi Erzsébet, s a scenográfus Sinkovitch Dezső, aki a költő-fordító Octavian Goga felkérésére az ember tragédiája tervezett román nyelvű bukaresti előadásának díszletterveit is elkészítette.

Ragyogó tehetségével, elemi erejű, expresszionista stílusú képeivel keltett megérdemelt feltűnést a húszas évek Temesvárijának művészeti életében az ifjú Varga Albert. Budapesten, Münchenben és Párizsban magát alapos szakmai ismeretekkel, korszerű kitekintéssel és tájékozottsággal föltariznyálva tért vissza szülővárosába, ahol sikeres kiállításokat rendezett, majd a szobrász Gallas Nándorral, s az 1928-ban Budapestről Temesvárra költözött grafikus Podlipny Gyulával társulva művészképző szabadiskolát nyitott, amelynek kurzusait reményteljes ifjúként a későbbi kiváló író, a jelenkori romániai magyar irodalom egyik koreláta, Méliusz József is elvégezte. Visszhangos sikert aratott a három temesvári művész a Kós Károly kez-

deményezésére megalakult Barabás Miklós Céh első, 1930-ban Kolozsváron megrendezett bemutatkozó kiállításán.

Nagyarányú fellendülést hozott a Bega-parti város örvendésében megélt, mozgalmasabbá vált képművészeti életébe a szépművészeti akadémia kényszerű áttelepülése az anyagi gondokkal küszködő Kolozsvárról a „tüzes trónus” városába. Az Alexandru Popp festőművész által igazgatott akadémián olyan kiváló alkotóművészek tanítottak a harmincas években, mint a román szobrászat klasszikusaként tisztelt Romul Ladea, s a balkáni ország pikúrójának élvonalához tartozó, Aurel Ciupe, Catul Bogdan és Athanasie Demian. A kortárs romániai képművészet számos jeles alkotója, megbecsült „nagy öregje” Temesváron végezte felsőfokú tanulmányait. Elég talán itt Kós András, Lucia Piso, Kós Huba Ferenc, Bánlaci Szőnyi István, Vető Artúr, s Gál Anna nevét említenünk. A művészképző akadémia megszűntével, képművészeti középiskolává való visszafokozásával Szekernyés János